Voorwoord

Denk je aan Leiden, dan denk je aan het Leidens Ontzet! Voor Leidenaren is de herinnering aan de Tachtigjarige Oorlog springlevend. Op 3 oktober vieren we met elkaar de overwinning op de Spaanse bezetter op die memorabele dag in 1574. Jong en oud kent het verhaal van het ontzet: hoe de Spaanse soldaten in paniek vluchtten voor het wassende water, de vondst van de hutspotketel in het verlate Spaanse legerkamp en hoe de watergeuzen de stad binnenvoeren, met haring en wittebrood voor de uitgehongerde bevolking.

Al in dat bevrijdingsjaar begon de stad met de viering en herdenking van Leidens Ontzet. Nog steeds laten we ons meeslepen met het spannende verhaal over de belegering van Leiden, de ontberingen van de Leidenaars en de grote én kleine verzetshelden. Ook al waren de inwoners tijdens het beleg niet altijd eensgezind, de Leidenaren wisten samen stand te houden. Het is die veerkracht en eendracht die wij vandaag de dag op 3 oktober met grote overgave vieren: als de koraalliederen weerklinken uit honderden kelen, als we samen langs de weg staan om de Grote Optocht mee te maken of als we bij de uitreiking van haring en wittebrood praatjes aanknopen met andere mensen in de rij.

Rik Kamps
Voorzitter 3 October Vereeniging

Dit jaar kozen we voor 'Veerkrachtig' als thema voor de viering en herdenking, in aansluiting op de actualiteit. Net als in 1574 hebben Leidenaren de afgelopen tijd laten zien dat zij moeilijke situaties het hoofd weten te bieden. En ook al moeten we ons vanwege de omstandigheden meer aanpassen dan ons lief is, op 3 oktober voelt een Leidenaar het rood-witte hart sneller slaan. Dankzij die gedeelde passie staan we nu én in de toekomst samen sterk.

Vanaf 1886 is de organisatie van het feest der feesten in handen van de 3 October Vereeniging. Dankzij uw steun kunnen de vrijwilligers van de 3 October Vereeniging al 135 jaar mooie evenementen organiseren, voor scholieren, studenten, bewoners in rusthuizen, of mensen met een beperking. Alle bewoners van Leiden en randgemeenten kunnen het feest meebeleven!

Vorig jaar hebben we Leidens Ontzet niet uitbundig kunnen vieren, tóch bleef u onze mooie Vereeniging trouw. Daarom bieden wij u dit jaar graag dit magazine aan, met de toepasselijke titel '1574', vol onweerstaanbare verhalen en weetjes over Leidenaren en hun liefde voor Leidens Ontzet. De folder in dit magazine is een knipoog naar de bekende Feestwijzer. Voor het actuele nieuws en informatie over het programma 2021 verwijs ik u graag naar **www.3october.nl** en de vernieuwde 3 oktober-app.

Scan de QR-code en download de app.

Foto voorzijde
Detail van Het beleg van Leiden, Gustaf Wappers, ca. 1830

Ik wens u een goed Ontzet.

In de stad, thuis,
of online? Hoe je
het ook viert,
wij wensen je een
mooi 3 oktoberfeest.

TK advocaten notarissen

Zodat je verder kunt.

Al meer dan 50 jaar betrokken
bij 3 October Vereeniging

06

HUTSPOT, HARING, WITTEBROOD EN MEER
Het verhaal van Leidens Ontzet op een rijtje

14

(BIJNA) VERGETEN MOMENTEN
Wie herinnert zich deze hoogtepunten nog?

20

FIER OP DE STADSWALLEN:
Vrouwen verdedigden de stad ook

25

HUTSPOTRECEPT
Met Indiase invloeden

Inhoud

03 Voorwoord
09 Leidenaren aan het woord
17 Hutspot en hogeschool
19 Alles rood-wit
23 Lekker Leids
28 3 Oktober Quiz 2021
31 Lekkerrr knutselen
33 Braintraining
34 Het verhaal van die vette fissa
36 Zoekplaat
38 Kleurplaat
39 Schenken of nalaten

Colofon

1574 Is een uitgave van de
3 October Vereeniging

Oplage: 20.000 exemplaren
Advertenties: René Preenen (coördinatie), Laila Hollander
Redactie: Marjolein Hettinga (coördinatie), Marijn Kramp, Laila Hollander, Annette Los, Marc Newsome
Bijdragen van: Jos van den Broek, Annemarie Hettinga, Marjolein Hettinga, Rens Heruer, Laila Hollander, Marijn Kramp, Egbert Koops, Marc Newsome, Mila Wassing, Bertram Wesselman
Fotografie: Andor Kranenburg, Balt Jansen, Loek Zuyderduin, Jan Holvast, Nico van der Horst, Henk Spek, H. Jonker en Zoon, Museum De Lakenhal
Vormgeving+opmaak: Commandos
Druk: Puntgaaf drukwerk

3 October Gilde
Het 3 October Gilde is een diverse groep ondernemers uit Leiden en omgeving. Ondernemers met een Leids hart. Het Gilde ondersteunt de viering en herdenking van het Ontzet van Leiden door de rekening te voldoen van specifieke onderdelen van het feest, georganiseerd door de 3 October Vereeniging. Het Gilde betaalt bijvoorbeeld de Grote Hutspotmaaltijd voor de bevolking op 2 oktober.
Adverteerders met een hartje zijn lid van het 3 October Gilde.

Heeft u ook een Leids ondernemershart?
Met uw steun zorgen we dat Leidens Ontzet ook volgende jaren weer een succes wordt! Uw deelname aan het Gilde is snel geregeld via de website **www.3october.nl**.

Hutspot, haring, wittebrood en meer...

Bezoek van Prins Willem na het Ontzet van Leiden, Pieter Allardus Haaxman, ca. midden 19de eeuw

Het verhaal van Leidens Ontzet op een rijtje

Tijdens Leidens Ontzet eet heel Leiden en omgeving traditioneel hutspot, haring en wittebrood. Een traditie die teruggaat naar het Spaanse beleg van Leiden in 1574. Maar wat speelde zich in die dagen af en wat betekenen hutspot, haring en wittebrood in het verhaal?

Nederland en de Spanjaarden

Onze voorouders zijn vanaf 1568 in oorlog met de Spaanse koning Filips II, die dan de baas over Nederland is. Veel Nederlandse steden komen tijdens de Tachtigjarige Oorlog in opstand tegen de Spaanse overheersing. De Spaanse hertog van Alva wordt naar Nederland gestuurd om de Nederlandse opstand neer te slaan. Willem van Oranje voert de geuzen aan: een alliantie van Nederlandse edelen en opstandelingen die van Nederland een zelfstandig land heeft gemaakt.

Beleg van Leiden

Eind oktober 1573 staat veldheer Valdez, een van Alva's mannen, voor de poorten van het opstandige Leiden. Hij sluit de stad hermetisch af en wil de Leidse bevolking uithongeren. Maar na vier maanden moet hij zich terugtrekken. Alva gebiedt hem te komen helpen bij de strijd op de Mokerheide, vlakbij Nijmegen. Leiden haalt opgelucht adem.

Maar op 26 mei staan de Spanjaarden opnieuw voor de poorten van de stad. Tot schrik van Leiden. Want de stad is slecht voorbereid: er is weinig voedsel en er zijn bijna geen wapens in de stad. Bovendien staan de verdedigingswerken van de Spanjaarden (schansen genoemd) nog recht overeind. Valdez betrekt de schansen en sluit de stad opnieuw hermetisch af.

Honger

De Leidse inwoners gaan op rantsoen: er is maar een beetje voedsel per dag. Daardoor houden de Leidenaren het lang vol. Pas in augustus wordt het moeilijk: de bevolking wordt onrustig en veel Leidenaren ontglippen de stad.

Burgemeester Pieter Adriaanszoon van der Werf moet laten zien wat hij waard is. Tijdens een spoedvergadering op het stadhuis verzamelt de hongerige bevolking zich op het plein ervoor. "Geef de stad over", roepen ze!

Het verhaal gaat dat burgemeester Van der Werf de Leidse bevolking toespreekt. Hij zou zijn eigen lichaam aan de hongerige bevolking van Leiden hebben aangeboden. "Eten heb ik niet, maar ik weet dat ik eens moet sterven. Als jullie door mijn dood geholpen zijn, snijd mijn lichaam dan in stukken en deel het uit zo ver als mogelijk is." Met die woorden weet hij de Leidenaren weer achter zich te krijgen. Leiden zal zich niet overgeven!

Magdalena Moons

De Spanjaarden zijn ondertussen blij. Ze hebben gehoord dat de Leidenaren verzwakt zijn en Valdez wil aanvallen. Dit is een geweldige kans. Maar zijn geliefde Magdalena Moons weerhoudt hem daarvan. Zij komt uit Den Haag en heeft familie en vrienden in Leiden. Ze smeekt de Spaanse veldheer om te wachten met de aanval. In ruil voor het uitstel, belooft Magdalena met hem te trouwen. Valdez stemt toe, Leiden is door het oog van de naald gekropen.

Water als wapen

Eind september brengt een postduif een blijde boodschap voor de Leiden. Willem van Oranje komt de stad bevrijden. Om de Leidenaren te helpen was eind juli een ingrijpende beslissing genomen: de dijken in een groot deel van zuidelijk Holland werden doorgestoken. Via het ondergelopen land vaart hij met platbodems richting Leiden.

Ontzet van Leiden

Het Spaanse leger is bang voor natte voeten en besluit halsoverkop te vluchten voor het water. De Leidse bevolking weet nog van niets. Een jonge Leidenaar, Gijsbert Cornelisz. Schaeck, besluit op onderzoek uit te gaan. Hij sluipt naar Lammenschans, één van de kampen van de Spanjaarden, en ziet dat de Spanjaarden in volle haast vertrokken zijn. Er staat zelfs nog een kookpot met wortelen, uien, vlees en pastinaak op het vuur. Deze maaltijd wordt later bekend als hutspot. Overigens werd Gijsbert Cornelisz. Schaeck in het collectieve geheugen van de Leidenaren in de loop der tijd vervangen door de weesjongen Cornelis Joppenszoon, die nu door velen gezien wordt als de vinder van de hutspot.

Haring en wittebrood

Geuzenleider Louis de Boisot vaart ondertussen de stad binnen. Voor de uitgehongerde Leidenaren hebben ze voedsel meegenomen: ze delen aan iedereen die dat wil haring en wittebrood uit. De Leidenaren zijn blij en vieren feest. Ze stromen naar de Pieterskerk om daar een dankdienst te houden.

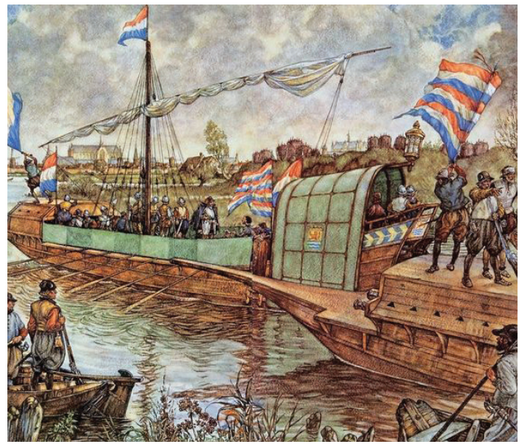

Leidens ontzet, Johan Herman Isings, ca. 1965

Feest van vrijheid

Nog elk jaar viert Leiden op 3 oktober feest. Dan vieren en herdenken we de gebeurtenissen van Leidens Ontzet. Van 's morgens vroeg tot 's avonds laat denkt Leiden en omgeving dan aan de strijd tegen de Spanjaarden en het belang van vrijheid. Sinds 1886 organiseert de 3 October Vereeniging de festiviteiten.

Bedankje

Als dank voor de inzet en moed van de Leidse bevolking wil Willem van Oranje de Leidenaren belonen. Volgens de overlevering mochten ze kiezen: een universiteit of vrijstelling van belasting. De stad kiest een universiteit. Vier maanden na Leidens ontzet op 8 februari 1575 wordt de Universiteit Leiden ingewijd.

EMEL LAGAS

Leidens Ontzet is Emel Lagas met de paplepel ingegoten. Ze had, toen ze klein was, een apart spaarpotje voor het feest en een dag of twee drie van tevoren, ging ze dan altijd nog even bij haar grootouders en ooms en tantes langs om wat extra knaakjes te scoren.

"Hoe groot of klein iemands knipje is, iedereen moet Leidens Ontzet kunnen vieren"

De publiekslieveling van het televisieprogramma *Typisch Leiden* is direct enthousiast als je haar vraagt naar 3 oktober. De kantinejuf van het Stedelijk Gymnasium Socrates en de huismoeder van het Minerva-huis Pap 8 woont met haar man Richard, zoon Ritchie en dochter Ginny in het oostelijk deel van het centrum. “Als de wind goed staat horen we de hele dag die kermisgeluiden. Heerlijk! Ik vind dat zo’n fijn sfeertje. En vanaf ons balkon kunnen we het afsluitende vuurwerk bekijken. Doen we ook altijd. Zo mooi.”

Emel ‘zo ben ik, ik draai er niet omheen’ bedoelt het niet lullig voor de burgemeester ’want hij doet zijn best voor de stad’ maar ze heeft het liefst dat er zo weinig mogelijk verandert aan het feest. “Het vuurwerk is voor mij dé afsluiter van het feest. Ik wil dat niet missen. En bands bij cafés mogen ook echt niet verloren gaan. Ik begrijp de zorgen om de veiligheid, van mensenmassa’s op pontons, en ik vind die hekken om feesten ook niks. Maar ik geloof niet dat bands op boten wat oplost. Ik wil bands bij cafés.”

Dat is namelijk een wezenlijk onderdeel van Emels viering. “We lopen eerst onze vaste rondjes over het veld en de markt, en als we die gemaakt hebben, gaan we dansen en vooral ook drinken bij Bas Regeer van ’t Valkje. Die heeft altijd geweldig leuke artiesten en daar ontmoeten wij al onze familie en vrienden. Want dat is Leidens Ontzet, een grote reünie. Je komt iedereen, tot aan je klasgenoten van vroeger aan toe, weer eens tegen.”

“Dat er nu ook vegetarische hutspot en halal hutspot komt is trouwens top. Dat vind ik nou mooie veranderingen. Je wilt toch dat Leiden van iedereen is. Dat hoort echt bij Leidens Ontzet. Het is een feest van de stad en de stad is van iedereen. Daarom vind ik die hekken om feesten ook niks. Met afzettingen sluit je mensen buiten. Dat hoort niet. Het moet geen feest van de gevulde portemonnee worden. Hoe groot of hoe klein iemands knipje is, iedereen moet Leidens Ontzet kunnen vieren en ervan kunnen genieten. We horen er allemaal bij.”

De geboren en getogen Leidse ‘ik krijg al heimwee als ik de brug bij de LOI over ben’, roemt de saamhorigheid. Al was die vroeger in haar jeugd wel anders. “Toen had je nog de strijd tussen het volk en de ballen. De Breestraat was met Leidens Ontzet verboden terrein voor mij. Daar mocht ik van mijn ouders niet komen. Waarom niet? Tja dat weet ik niet, want ik was een braaf meisje en luisterde naar mijn ouders. Maar het schijnt dat de studenten in de jaren tachtig, veel rottigheid uithaalden. Ze provoceerden, maakten ruzie en gedroegen zich niet netjes dus daar mocht ik als Leids meissie echt niet in de buurt komen.”

Dat ze nu zelf in een Minerva-huis werkt, had ze toen nooit kunnen vermoeden. “Ik wist in het begin niet eens dat die meisjes van Minerva waren. Toen ik dat in de gaten kreeg werkte ik er al een tijdje en wist ik dat ze anders waren dan ik altijd dacht. Ja ik heb mijn mening in de loop der jaren behoorlijk bijgesteld.”

MAARTEN-REIJER BAAS

"Mijn eerste 3 oktoberfeest ervaarde ik als een EL CID 2.0"

Maarten-Reijer Baas is vierdejaars student geneeskunde en bestuurslid van Navigators Studentenvereniging Leiden (NSL). De leden van NSL genieten van hun studentenbestaan met gezamenlijke borrels en weekenden en geven nadrukkelijk aandacht aan het christelijke geloof. Maarten-Reijer voelde zich door de viering van Leidens Ontzet opgenomen door de stad.

"Mijn eerste 3 oktoberverviering als eerstejaars student geneeskunde voelde aan als een hartelijk welkom van de stad Leiden. Door het feest word je als nieuweling met de hutspot, de kermis en het overweldigende uitgaansleven opgenomen als onderdeel van de stad. Natuurlijk was ik al bekend met de Leidse studentenmores door de introductie van NSL, maar het 3 oktoberfeest vlak daarna ervaarde ik als een soort 'EL Cid 2.0'."

"Vanuit NSL zijn alle leden via hun huis of dispuut op een eigen manier betrokken bij het feest. Wat elke groep gemeenschappelijk heeft, is dat iedereen op een of andere manier wel hutspot eet op 2 oktober. Onze sociëteit is weliswaar gesloten, maar we weten elkaar wel te vinden om het feest gezamenlijk te vieren. Wat daarbij ook meehelpt is ons 'ouder-kind' systeem. Een eerstejaars kan een ouderejaars als mentor vragen en dat mag vanaf… inderdaad: 3 oktober."

"Wij treffen het dat we met onze mooie sociëteit op de Oude Vest midden in het feestgedruis zitten. Onze vlag wappert dan boven de feestmarkt en we krijgen al ver voor het feest alles mee van de kermis. Ik denk dat daarom de kermis, naast de hutspot en de muziekpodia, in mijn persoonlijke top 3 staat. De muziek, de chaos en het plezier van alle mensen; daar geniet ik van."

"De NSL-leden weten dat het 3 oktoberfeest zijn oorsprong vindt in het ontzet van Leiden tijdens de 80-jarige oorlog. Maar of zij bekend zijn met de details? Nee, ik denk het niet. Wel realiseren we ons natuurlijk dat we aan de Leidse universiteit kunnen studeren door het verzet van de Leidse bevolking in 1574. Verder zijn de NSL-leden vanwege hun christelijke achtergrond bekend met het gegeven dat de Leidenaars ook streden voor de vrijheid van godsdienst."

> **"Onze sociëteit is weliswaar gesloten, maar we weten elkaar wel te vinden om het feest gezamenlijk te vieren."**

"Wat persoonlijk mijn leukste ervaring tijdens de 3 oktoberviering is? Klinkt misschien gek, maar ik zal niet vergeten dat ik tijdens het uitgaan in de Morsstraat een tijd lang naast Jochem Myjer heb gestaan. Zo'n bekende Nederlander die als alle Leidenaars opgaat in het rood-witte feest: prachtig toch! Ook dat we op 3 oktober 's avonds vanuit NSL met een gehuurde boot over de singel varen naar dat park met die kanonnen. Een knallend einde met schitterend vuurwerk. Is dat bijzonder? Misschien wel, we hebben tot in de nacht nog een geweldig feest aan boord."

"Met Leidens Ontzet koesteren we onze vriendschappen"

Piet en Rieneke van der Vooren, voor velen bekend als het slagersechtpaar van de Doezastraat. Zij zitten op 3 oktober steevast eerste rang met hun familie bij de Grote Optocht op de Witte Singel.

PIET & RIENEKE VAN DER VOOREN

"Hoe onze 3 oktober eruit ziet? O jee, die begint al eind september met het voorbereiden van veel hutspot, heel veel hutspot met klapstuk. Op 2 oktober overdag is het waanzinnig druk in de winkel met klanten en bestellingen. Verder doen we een klassiek rondje Taptoe kijken op de Doezastraat, stappen met vrienden van de korfbal, vroeg op voor het Koraal, een rondje langs de terrassen en als hoogtepunt de Grote Optocht."

> **"Het allermooiste van 3 oktober is dat we in de stad mensen tegenkomen die we een jaar niet gezien hebben."**

"De optocht kijken we altijd bij ons voor de deur op de Witte Singel. Omdat we daar een mooi plekje hebben, komen ook veel vrienden bij ons. Dat is in de loop van de jaren uitgegroeid tot een traditie waarbij we met wel 20 mensen bij elkaar zitten met oliebollen, grote pan met soep en natuurlijk onze hutspot."
"Hoe dat zo ontstaan is? Haha, we denken omdat je bij ons lekker even binnen kan wachten en naar de wc kan.

Nee serieus, het is ontstaan in de tijd dat wij en onze vrienden jonge kinderen hadden. Dan is een rustige plek met goed zicht wel lekker. Nou, en dat is altijd zo gebleven. De kinderen zijn nu ouder en komen nog wel even langs om te proosten, maar verdwijnen al snel naar de cafés in de stad."

"Nee, we zijn zeker niet de enigen die zo uitpakken bij de optocht. Er zijn buren met grote groepen en de oudjes van Groenhoven komen ook nog steeds. Of we ons plekje vooraf bezet moeten houden? Nee hoor! Iedereen weet ondertussen wel dat wij daar zitten met onze club. Dat is traditie weet je wel?"

"Maar het mooiste, het allermooiste van 3 oktober is dat we in de stad mensen tegenkomen die we een jaar niet gezien hebben. Met een biertje even bijpraten en genieten van de oude vriendschap. Als we dan 's avonds na het feest thuis komen, hebben we het er nog over: leuk om die en die weer eens gesproken te hebben. En gegarandeerd, volgende jaar komen we ze allemaal weer tegen. Dat koesteren we, om zo maar te zeggen."

Interview

PEDRO RODRIGUEZ DE ANDRES

Voorschoten en dan nu Oegstgeest. Voor Madrileen Pedro Rodriguez de Andres zijn de dorpen waarin hij de laatste decennia woonde tongbrekers. “In het begin kreeg ik gewoon pijn in mijn keel van die g van jullie.” Leiden, waar hij de eerste jaren woonde, was wat dat betreft een stuk makkelijker. Dat was ook de plek waar hij kennismaakte met Leidens Ontzet. “Want in Spanje weet niemand iets van het beleg en ontzet van Leiden.”

"In Spanje kent niemand Leidens Ontzet, waarschijnlijk omdat wij de bad guys waren"

“Waarschijnlijk is dat omdat wij de bad guys waren.” Als je verliest worden er over het algemeen geen heldenverhalen over je geschreven, constateert Pedro vanuit het zonovergoten Marbella waar hij deze zomer verblijft.

Hij heeft voor het interview even gegoogled naar Spaanse publicaties over Leiden en de Nederlandse opstand. Maar hij kwam bijna alleen maar publicaties tegen van de Universiteit Leiden. In Spanje lijkt niemand zich er ooit mee beziggehouden te hebben. Wel vond hij iets over de hutspot. De Spanjaarden denken dat het leger cocido at, een bekend Spaans gerecht met kikkererwten, chorizo en stoofvlees. “Heel lekker maar ook heel anders dan hutspot.”

Polsstokverspringen

Pedro kijkt elk jaar uit naar Leidens Ontzet. Hij vindt het een mooi feest. Eentje waarvoor de Spanjaarden die gek op stads- en dorpsfiesta’s zijn, zich niet zouden schamen. Het enige wat Pedro niet begrijpt, en tegelijkertijd ook wel knap vindt, is dat Leidens Ontzet zich tot een avond en een dag beperkt. “In Spanje zouden we daar toch snel een week van maken.” Pedro verhuisde 17 jaar geleden naar Leiden omdat hij bij ESA ging werken in Noordwijk. In die eerste jaren ging hij vooral stappen met Leidens Ontzet. Later toen hij kinderen kreeg, kwamen daar ook de optocht en de kermis bij en, één van zijn favorieten, het polsstokverspringen. Hoe ze met zo´n paal naar de overkant proberen te komen. Hij vindt het fascinerend om te zien, en eigenlijk zou hij het zelf ook weleens willen proberen.

Voorouders

“Ik woonde in die tijd in de Watergeuzenstraat, vlakbij de Vliet waar de Geuzen aankwamen om de Spanjaarden te verjagen. Dat er toen een Spanjaard in die straat kwam wonen, vond ik wel grappig. Wij komen terug, zei ik tegen de buurt.” Zijn interesse voor de geschiedenis van Leidens Ontzet is daar ontstaan. “Ik mag er ook altijd graag over vertellen tegen vrienden en familie. Over de burgemeester die zijn arm aanbood en over hoe ze hier het hele land onder water hebben gezet om ‘ons’ weg te krijgen. Fascinerend!” Of die keer dat iemand een lied zong en zei: "Dit is een lied over hoe we jouw voorouders het land uitschopten."

Een ander bijzonder verhaal dat het ook goed doet bij zijn Spaanse vrienden is dat Leiden na het ontzet een beloning mocht kiezen: een universiteit of belastingvrijstellingen. “Dat ze voor de universiteit kozen vind ik van een zo’n vooruitziende blik getuigen. Dat levert eeuwenlang voordeel op, dat blijkt nu wel. Maar hoeveel hadden er niet voor direct gewin gekozen…”

Pedro vindt het bijzonder dat hij de viering van het beleg en ontzet elk jaar mee kan vieren. Het is toch ook Spaanse geschiedenis. “Niet ons mooiste deel, maar we zijn er wel onderdeel van. Zonder de Spanjaarden was er geen beleg en dus ook geen ontzet geweest.”

Hij vindt dat de Spanjaarden eigenlijk ook iets moeten doen tijdens de viering. Een hele grote paellamaaltijd serveren, bijvoorbeeld in zo’n immens paellapan. “Dat zie je in Spanje veel op feesten. Met zo’n metersgrote pan waar iedereen om heen kan staan. Ik vind dat wel bij Leidens Ontzet passen: met elkaar lekker eten en lekker drinken. En een goedmakertje van onze kant”, lacht hij.

Advertentie

LEVEN! MAGAZINE

HET BESTE REGIONALE LIFESTYLE- EN BUSINESSMAGAZINE VAN DE HELE WERELD
T 06 – 51 82 90 60

(Bijna) vergeten momenten

De viering van Leidens Ontzet lijkt elk jaar hetzelfde. Maar toch is er door de eeuwen heen heel wat veranderd. Wie herinnert zich deze hoogtepunten nog?

Vele jaren kon Leiden zich verheugen op officieel Vlootbezoek op en rond 3 oktober. Onderdelen van de Koninklijke Marine deden Leiden aan en gaven er verschillende demonstraties. De Zijlsingel lag dan vol met - voor die plek – indrukwekkend grote vaartuigen. Het Galgewater was vaak het toneel voor een Vlootschouw. Centraal stond lange tijd het bezoek van Hr. Ms. Bulgia, een patrouillevaartuig van de Balderklasse. Het schip deed dienst van 1955 tot 1986. Daarna werd het een opleidingsinstituut bij het KIM. Het publiek werd gastvrij ontvangen en kreeg een rondleiding. Het Vlootbezoek op 3 oktober eindigde (na 'politieke discussies') definitief als programma-onderdeel door de bouw van de Rembrandtbrug: de Marine kon niet langer de stad in.

Foto: Balt Jansen, collectie Erfgoed Leiden en Omstreken

Wie dit soort vuurwerk nog zou willen vertonen, zal grote moeite hebben met het vinden ervan, laat staan met de aanschaf en het verkrijgen van toestemming. De 3 October Vereeniging heeft dit spektakel vele malen in Leiden georganiseerd, voor het eerst in 1912 maar ook nog in 1994. Het werd vaak afgeschoten vanaf het Waaghoofd, Steenschuur of het Van der Werfpark. De Leidse vuurwerkmakers Kat en Van der Nat (mooie naam bij dat beroep) verzorgden vaak de show. Rond het middaguur werden met veel geluid objecten de lucht in geschoten waaruit zich grote en kunstige papieren figuren,van Japanse makelij, ontvouwden. Eenmaal in de lucht kozen de objecten een eigen weg naar waar de luchtstroming ze bracht. Alle blikken omhoog en veel enthousiasme bij een groot publiek. Zou het nog een keer kunnen?

Foto: Loek Zuyderduin

Leiden is een stad van Oranje. In de loop van de geschiedenis bleek keer op keer de speciale relatie tussen onze stad en het vorstenhuis. De connectie met het 3 oktoberfeest lijkt echter wat minder sterk. Onofficieel zullen de hier wonende en studerende Oranjes ongetwijfeld meegedaan hebben met het feest, maar de officiële contacten sinds 1886 beperken zich tot twee koninklijke bezoeken. Die waren overigens uitgebreid en luisterrijk. In 1924 kwam Koningin Wilhelmina ter gelegenheid van 350 jaar Beleg en Ontzet naar Leiden en onthulde bij die gelegenheid het monument bij het Plantsoen. Haar dochter Juliana kwam 50 jaar later (1974) ook naar de viering en at een haring uit de hand. Opvallend is dat jubilea van de 3 October Vereeniging (bijvoorbeeld bij het eeuwfeest in 1986 of in het jubeljaar 2011) niet hebben geleid tot vorstelijke aandacht.
Nieuwe kans in 2024?

Foto: Jan Holvast, collectie Historische Vereniging Oud Leiden

Leiden was heel lang een garnizoensstad. Namen als Doelenkazerne en Morspoortkazerne waren alom gekend, ook in verband met 3 oktober. Deelnemers aan de optocht werden in voorbije jaren voorzien van vloeibare en vaste leeftocht (levensmiddelen). Dat was lange tijd bij de uitspanning 'Oud-Hortuszicht' (Witte Singel) en ook enige jaren bij de militaire 'Koksschool' die in de Doelenkazerne onder bewind stond van de bekende kolonel Wessels. Een militaire Parade paste destijds ook in het programma. Manschappen uit de Leidse kazernes en van elders, maar ook de studentenweerbaarheid Pro Patria marcheerden 's morgens op 3 oktober in vol ornaat door de Breestraat. Op zeker moment vond de Leidse gemeentepolitiek dergelijk militair vertoon niet langer gewenst en zo verdween dit bijzondere onderdeel van het programma. Van het garnizoen en de kazernes rest alleen nog steen.

Foto: Nico van der Horst, collectie Erfgoed Leiden en Omstreken

---

Er was een tijd dat dieren wél in de Optocht mochten meedoen. Het gaat dan niet over de ruiterij: daarvan is al vanaf het begin van de 3 oktoberstoet sprake. En die mogen nog steeds. De vaandelwacht is altijd te paard en op andere plaatsen waar het in het thema past, kunnen ook paarden verschijnen. Ze worden overigens altijd door ervaren ruiters bereden. En voor een koets is een paard zelfs onmisbaar. In vroeger jaren zaten de bestuursleden die de optocht regelden wel eens te paard en dat maakte extra indruk. Naar huidig inzicht is de vertoning van andere dieren niet meer aan de orde. Schapen, geiten, olifanten, ganzen, honden, kamelen, ezels en tijgers als aankleding van een optocht zijn niet langer gewenst. Toch waren al deze schepselen nog niet zo lang geleden in levenden lijve te zien als 'deelnemer' aan de Optocht op 3 oktober. Jammer? Ach...als de paarden maar blijven!

Foto: collectie Erfgoed Leiden en Omstreken

Twee minder bekende onderdelen van de 3 oktoberviering spelen zich af in en bij het stadhuis. Het bespelen van het carillon is van oudsher een gebeurtenis die zich in de ochtenduren voltrekt. De beiaardier beklimt de toren en laat toepasselijke klanken neerdalen op het groeiend aantal feestvierders, dat zich bij de Reveille en bij De Waag voor de Haring en Witttebrood een weg zoekt. Het zijn klanken die op onopvallende maar vanzelfsprekende wijze bijdragen aan dat bijzondere 3 oktobergevoel. Het tweede onderdeel is inmiddels historie geworden. Op onverklaarbare manier is ooit het *Springen van de Fontein* als ochtendevenementje uit de Feestwijzer verdwenen. En daarmee uit de beleving van 3 oktober: alleen ouderen herinneren zich het plechtige moment waarop het water opsprong en er zijn zeker Leidenaren die het missen. Waarom het er ooit was? Natuurlijk omdat bij de fontein aan de Vismarkt in vroeger jaren de vis werd schoongemaakt. Net als de haring wanneer die aan Leidse wal werd gebracht.

Foto: Henk Spek, collectie Historische Vereniging Oud Leiden
Foto: H. Jonker en Zoon, collectie Erfgoed Leiden en Omstreken

PUNT
GAAF
DRUK
WERK

DE DRUKKER VAN DIT 3 OKTOBER MAGAZINE
Haven 46 | 2312 MK Leiden | Telefoon (071) 528 42 50
www.puntgaafdrukwerk.nl | info@puntgaafdrukwerk.nl

SRON viert vanaf dit jaar weer het Leidens Ontzet! Het Nederlandse ruimteonderzoeksinstituut is terug in Leiden met een gloednieuwe hoofdvestiging op het BioScience Park

SRON
Netherlands Institute for Space Research

Hutspot en hogeschool

Op 3 oktober is de universiteit in Leiden dicht. Geen wetenschap op die dag, geen colleges of vergaderingen. De Leidse vlag wappert aan het Academiegebouw. De gangen zijn stil en verlaten, de laptops dichtgeklapt en de bibliotheken leeggestroomd. Studenten, docenten en bijna al het personeel kan feest gaan vieren. Zo kan iedereen meedoen. De vrije dag is zelfs vastgelegd in het convenant dat de 3 October Vereeniging en de Leidse universiteit vorig jaar sloten. Kan het ook anders? Nee, eigenlijk niet.

In 1581 verschijnt de viering voor het eerst in de archieven van de universiteit.

In 1581 verschijnt de viering voor het eerst in de archieven van de universiteit. De studenten vroegen in keurig Latijn of ze met de Leidse burgers mochten meedoen met de optocht (pompa). De professoren vonden het best, maar op eigen risico. Daarna ging de universiteit helemaal op in het feest. In 1595 kwamen er klachten dat de professoren teveel vrij hadden. De vakanties duurden te lang. Professor Vulcanius moest een lijst opstellen ter controle. Er bleken maar 144 werkdagen in het jaar te zijn en wel 221 vrije dagen, weekenden meegerekend. Op de rol stond ook het 'jaerfeest van de verlossinge, die men hout 3 Octobris, 8 dagen beginnende den tweeden'. Wie had dat ooit goed gevonden, wilden de bestuurders (curatoren) weten.

Maar Vulcanius had een troefkaart. Hij toverde een boekje tevoorschijn met een conceptrooster uit 1576, dus vlak na de oprichting van de universiteit. Dat rooster was goedgekeurd door de hoogste bazen, de Staten van Holland. Kwam dat even goed uit! De curatoren geloofden er niks van. Het boekje was een afschrift en Vulcanius moest het origineel laten zien. Daar stond geen woord over 3 oktober in, alleen dat de vakanties gelijkliepen met die van het gerechtshof in Den Haag. Meteen de volgende dag werd de vakantie verkort tot 3 en 4 oktober.

Weer een dag later stond de rector op de stoep, met een stoet hoogleraren. Zij vonden dat zij recht hadden op acht dagen vrij. Het relletje werd gesust en de viering van 3 oktober werd verkort tot zes hele dagen als compromis. Pas in 1666 werd het verzet gebroken. Daarna moesten de professoren en studenten tevreden zijn met één dagje vrij op 3 oktober.

Gebakkelei, en de curatoren trokken aan het langste eind. Maar over één ding was iedereen het eens. De universiteit kon niet om 3 oktober heen. Dat is niet zo vreemd, want het Ontzet stond aan de wieg van de universiteit, in 1575 nog opgericht als 'hogeschool' (de officiële naam tot 1807). Die universiteit werd geboren op 8 februari, maar zij werd verwekt op 3 oktober. Dat is altijd een feest waard geweest. Ontzet en onderwijs, hutspot en hogeschool, zij horen bij elkaar.

Egbert Koops

Column

Gilde Schoenmaker
van Leiden
sinds 1929

Voor al uw schoenreparatie
Sleutels en Autosleutels
en... rood-witte veters

OP = OP
dus kom snel!

anno 1929
• schoenmakerij •
breel
korevaarstraat 6 | www.deschoenmakerleiden.nl

Doe mee en win!

STAD IN STEENTJES

Bouw je favoriete Leidse gebeurtenis of gebouw na in Lego.

Ken jij de Historische Vereniging Oud Leiden al?

Oud Leiden bevordert de kennis van de geschiedenis van Leiden e.o. en beschermt het culturele erfgoed.

Lid worden kost €25,00 per kalenderjaar.

www.oudleiden.nl

HISTORISCHE VERENIGING OUD LEIDEN

[Promail]

Professionals in direct marketing & more

mailing ■ printing ■ data-entry ■ fulfillment

Promail
Heerenweg 6-A1, 2222 AM Katwijk
t (071) 401 54 60 **f** (071) 403 41 02
e info@promail.nl **i** **www.promail.nl**

EDUARD Leiden
Atelier & winkel

Tassen - sieraden -
accessoires - interieur -
schrijfwaren - verzorging

atelier en winkel
EDUARD
LEIDEN

Hooglandse Kerkgracht 6
Open 7 dagen per week

@eduardleiden
info@eduard-leiden.nl
www.eduard-leiden-shop.nl

Merchandise

Alles rood-wit

Deze unieke, Leidse producten zijn te koop in de Rijdende Geus
(Servicepunt van de 3 October Vereeniging).
Kijk voor data en standplaatsen op www.3october.nl of in de 3 oktober-app.

Scan de QR-code

Available on the App Store
Google Play

Fier op de stadswallen

Vrouwen verdedigden de stad ook

Ze is het heldhaftige middelpunt van het schilderijtje. Wie naar het werk van 40 bij 30 centimeter kijkt, ziet in eerste instantie alleen maar de onverschrokken Leidse vrouw die boven de stadswallen uittorent. Haar zwaard gericht op dat wat zich buiten de stadswal bevindt. Haar andere hand gestrekt in de lucht met een wapperende gehavende Nederlandse vlag. De afbeelding van dit schilderij siert de voorkant van dit magazine.

Jori Zijlmans, conservator van Museum De Lakenhal, vindt het werk van de Belgische meester Gustaf Wappers (1803-1874) een aanwinst voor het museum. Het hangt in de Leidse zaal van het museum, boven het doek waar opperbevelhebber Jan van der Does en zijn familie haring en wittebrood krijgt, en naast Erwin Olafs prachtige fotografische interpretatie van een historiestuk over het beleg van Leiden. Het is bijzonder, omdat het nieuw licht werpt op de rol van de vrouwen in het beleg en ontzet van Leiden, vertelt Jori.

Het museum kocht het werk in 2016 in België. “We wisten niet dat het bestond. Dat is ook best bijzonder. Dus we waren extra blij dat we het konden bemachtigen.” Helaas heeft het publiek er tot nu toe nauwelijks van kunnen genieten. “Kort nadat het schilderij er was, ging het museum dicht voor de verbouwing. Toen de Lakenhal vervolgens weer open ging, brak de pandemie uit en moesten we snel weer dicht.”

Historiestuk

Het schilderijtje is waarschijnlijk een voorstudie van een groot historiestuk, vertelt Jori. Ze wijst naar het immense schilderij waarop Van der Werf zijn arm aanbiedt. “Voordat de kunstenaar aan dit soort spektakelstukken begon, maakte hij altijd een aantal voorstudies om te kijken of het wat kon worden. Er was in die tijd nog geen tv, fotografie of film. Meesters die dit soort werken maakten, baseerden zich op boeken. Met hun verbeeldingskracht brachten ze de historische verhalen vervolgens tot leven op het doek. Voorstudies hoorden daarbij.”

Of deze studie ooit een groot doek is geworden, weet Jori niet. Het zou zo maar kunnen dat Wappers uiteindelijk voor een ander onderwerp uit de geschiedenis van het beleg van Leiden heeft gekozen. Ze wijst op een historiestuk dat haaks op het kolossale werk van Mattheus Ignatius van Bree hangt. Het werk is kleiner dan dat van Van Bree, maar met zijn drie bij vier meter nog altijd zeer indrukwekkend. Het is helderder van kleur en voorzien van veel meer details. Ook op dit werk biedt burgemeester Van der Werf zich aan. “Van Bree was Wappers’ leraar. Het zou mij niet verbazen als Wappers uiteindelijk gekozen heeft voor hetzelfde onderwerp dat zijn meester ooit verbeeldde: namelijk de zelfopoffering van Van der Werf, om te laten zien dat hij beter was geworden dan zijn meester.”

Strijdbare vrouw

Wappers schilderde dit werk rond 1829. Dezelfde periode als waarin de voorstudie met de strijdbare vrouwen is geschilderd. “Ik denk dat de vrouwen nooit een groot historiestuk zijn geworden, maar dat hij in plaats daarvan voor Van der Werf heeft gekozen. Een mannelijke hoofdrolspeler. Die deden het in die tijd namelijk beter.” De burgerlijkheid nam in die periode bezit van de samenleving. De vrouwen verdwenen naar de achtergrond, vertelt Jori. “Dat was hun plek, begon men in die tijd te vinden. Het kan dus best zo zijn dat hij om commerciële redenen voor het meest populaire onderwerp had gekozen.” Overigens zijn er ook uitzonderingen uit die tijd die de vrouw wel recht doen, haast Jori zich te zeggen. Het iconische werk ‘De vrijheid leidt het volk’ van Eugène Delacroix, met een hoofdrol voor Marianne die de triomf van Franse revolutie verpersoonlijkt, is over de hele wereld bekend. “Daar lijkt Wappers vrouw ook een beetje op. Ook zo’n strijdbare vrouw die fier boven iedereen uitsteekt met een wapperende vlag. Toch is de kans niet groot dat Wappers zijn Leidse vrouw heeft ontleend aan het werk van Delacroix. Want de werken zijn ongeveer gelijktijdig geschilderd.”

Heldenverhalen

Afgezien van deze aardige bijkomstigheden vindt Jori het kleine schilderijtje vooral belangrijk vanwege het tafereeltje dat er op staat afgebeeld. De vrouwen zijn in het schilderij dominant. Zij hebben de leidende rol. Van de mannen in het schilderij zoals bijvoorbeeld Jan van der Does die met hoofdwond steunend op zijn vrouw staat afgebeeld, moet de strijd het niet hebben. “Dat is heel bijzonder omdat de vrouwen uit de geschiedenis zijn geschreven. De historische verhalen over Leidens Ontzet zijn namelijk pas later, in de 19e eeuw, echt belangrijk geworden. De koning had toen heldenverhalen nodig om één land te maken van al die de steden en gewesten die min of meer eigen baas waren. Leidens Ontzet en andere heldenverhalen uit de Tachtigjarige Oorlog leenden zich daar goed voor. Maar omdat de vrouw in die tijd werd onderdrukt, heeft zij geen waarachtige plek gekregen in de geschiedschrijving.” Als er dan ineens een schilderijtje opduikt waarin de vrouwen wel een rol spelen, en nog een belangrijke ook, is het enthousiasme groot in De Lakenhal. Dat ze meededen aan de strijd tegen de Spanjaarden blijkt namelijk ook uit andere bronnen, vertelt Jori. Een maand voor het ontzet, dus begin september 1574, besluit de burgemeester dat vrouwen en kinderen niet meer op de stadswallen mogen. Omdat de geuzen er aan komen en de Spanjaarden terrein verliezen, hangen er veel Spaanse sluipschutters rond de stad die iedereen van de stadswallen afschieten.

De burgemeester wil het risico niet lopen dat gewone burgers het slachtoffer worden en kondigt een verbod af op straffe van een forse boete. “Die boete werd niet in geld uitgedrukt, want niemand had nog een stuiver. Maar wat je nog wel kon verliezen was je eer. Dus de straf was dat je je bovenkleding moest inleveren. In je ondergoed te kijk worden gezet gold als een stevige straf. Die vaardig je alleen maar uit als het nodig is. Waaruit we kunnen concluderen dat de vrouwen net zo goed op de stadswallen hebben gestaan om de stad te verdedigen. En dat zij een belangrijke rol speelden in de strijd.”

‘Zelfopoffering van Van der Werf’ al eeuwen gratis te bezichtigen

Bezoek van Prins Willem na het Ontzet van Leiden, Pieter Allardus Haaxman, ca. midden 19de eeuw

Tegenwoordig is het beleg en ontzet van Leiden vooral lokale geschiedenis, maar in de 19de eeuw was dit nationale geschiedenis. Vandaar ook dat de koning Willem II het schilderij van Gustav Wappers over de zelfopoffering van Van der Werf, geschilderd rond 1830, aan Utrecht schonk. Daar kreeg het een plek in het stadhuis. Pas veel later is dit werk verhuisd naar Leiden.

Leiden kreeg eerder, in 1817 van koning Willem I, het schilderij van Mattheus van Bree over de zelfopoffering van Van der Werf. Dit kreeg een ereplek in de raadszaal.

Omdat de koning het schilderij aan de Leidenaren had geschonken vanwege de moed van hun voorouders was de raadszaal op 3 oktober vrij toegankelijk. En dat was niet aan dovemans oren besteedt. Zo’n 3000 tot 4000 mensen kwamen daar jaarlijks op af. Ongeveer een op de tien Leidenaars in die tijd, rekent Jori uit. “Er was nog geen fotografie, tv of film dus zo’n schilderij, en zeker zo’n immens historiestuk, was echt heel bijzonder om te zien.”

In 1872 verhuisde het schilderij naar stedelijk Museum De Lakenhal. Daar is het schilderij op 3 oktober nog altijd gratis te bezichtigen. Sinds vijftien jaar hangt het schilderij van Wappers daarnaast. Die is door het Centraal Museum in Utrecht in bruikleen gegeven.

De loempia's van Fu
sinds 1948
een begrip in Leiden

Haarlemmerstraat 251
2312 DS Leiden
06 11167184
info@fuexclusive.nl
www.fuexclusive.nl

Hutspot, haring en wittebrood kent iedereen in Leiden en de verre omgeving en worden uitgebreid gegeten op en rond 3 oktober. Maar soms heb je ook weleens trek in wat anders. Daarom vroegen wij een aantal Leidse koks om hun favoriete 3 oktoberrecept met ons te delen. Veel kookplezier en eet smakelijk!

Langzaam gegaarde lamsschouder

met puree van geroosterde knolselderij, peen en ui

Recept van Bar Lokaal

Ingrediënten (6 personen)

1¼ kg kruimige aardappel
1 grote lamsschouder
2 glazen rode wijn of donker bier
naar smaak
100 gr boter

Voor de marinade

100 ml olijfolie
8 tenen knoflook
3 el komijn (gemalen)
5 cm stuk gember
3 el koriander (gemalen)
2 el paprikapoeder
1 el kurkuma
2 tl zwarte peper
2 tl zeezout
2 tl cayennepeper

Voor de puree

2 knolselderijen
5 grote penen
5 grote uien
3 el vette yoghurt (10% vet)
5 takjes tijm
100 gr boter
Olijfolie
Zout en peper op smaak

Aan de slag

Verwarm de oven voor op 160 °C. Mix de olijfolie en andere ingrediënten voor de marinade fijn in een keukenmachine met het normale mes tot een gladde marinade. Maak kleine, diepe snedes in de lamsschouder en wrijf de schouder goed in met de marinade. Leg de gemarineerde schouder met de overige marinade in een diepe ovenschaal en dek af met aluminiumfolie. Zet de schaal in de voorverwarmde oven gedurende voor drie uur. Probeer elk half uur de schouder onder te lepelen met het vocht uit de schaal voor een sappig resultaat. Wanneer het vlees van het bot afvalt is het klaar! Laat de schouder rusten op een snijplank onder de folie voor 15 minuten.

Gebruik die 15 minuten voor het maken van de jus. Is jouw ovenschaal geschikt voor op het gas? Zet dan de ovenschaal met alle sappen van het vlees en de smaakmakers op het gasfornuis op hoog vuur met de boter. Wanneer de boter is gesmolten blus je het af met de wijn of het bier en laat je het geheel een paar minuten inkoken tot een dikke jus. Schraap goed alle aankoeksel van de kanten van de ovenschaal, dit is smaak!

Puree van geroosterde knolselderij, peen en ui

Schil de knolselderij, peen en ui en snij in grove stukken van 3 x 3 cm. Rits de blaadjes tijm van hun stokje en hak nog even fijn. Snij de boter in kleine stukjes en meng samen met de tijm en een flinke scheut olijfolie door de groenten. Leg alles op een ovenschaal en rooster dit tegelijk met de lam voor ongeveer 30 minuten tot de knolselderij en peen lekker zacht zijn. Mix alles in de keukenmachine met het normale mes samen met de yoghurt. Dit kan grof of fijner, wat u zelf het lekkerste vindt. Breng het geheel op smaak met peper en zout. Geen keukenmachine? Prakken kan ook!

Opmaak

Pluk stukken lam van het bot en meng door de jus. Doe een paar mooie lepels van de puree op een bord en schep de geplukte lamsschouder met jus er op. Maak eventueel af met wat fijngesneden peterselie of munt als je dit in huis hebt, maar zonder is ook lekker.

Resultaat

Als ondernemer steekt u veel tijd in uw bedrijf. Maar levert uw energie wel het gewenste resultaat op? Heeft u een goede balans tussen inspanning en inkomen? Wij ondersteunen u bij het bereiken van een sterke financiële basis, gekoppeld aan fiscaal advies. Zodat u zich bezighoudt met uw kernactiviteiten en het maximale overhoudt aan uw inspanningen. Dat noemen wij resultaat boeken.

Meer weten? Maak een afspraak. In een vrijblijvend gesprek bekijken we graag onze mogelijkheden voor uw onderneming.

VAN ARKEL & WIGGERS accountants adviseurs

drs. J.E.C. van Arkel RA | M. Wiggers AA | J.E.C. van Arkel | mr. M. Breurkes-Bos

Schipholweg 121 • Postbus 3111 • 2301 DC Leiden • T. 071-568 06 21 • F. 071-523 63 56 • info@vawaccountants.nl

Het feest der feesten!

Alles over de geschiedenis van de 3 October Vereeniging vind je bij Erfgoed Leiden en Omstreken. Prachtige affiches, alle feestwijzers, notulen sinds 1886 en meer dan 3000 foto's.

Wil je meer weten over de geschiedenis van Leiden? Elke week schrijven onze erfgoedexperts over opmerkelijke vondsten in de Vondst van de Week.

Kijk op:
www.erfgoedleiden.nl/vvdw

EL ERFGOED LEIDEN EN OMSTREKEN

Ontdek meer in ons verleden

ARCHIEF MONUMENTEN ARCHEOLOGIE

Lekker Leids

De Indiase invloeden komen van Mascha Smits moeder, zij is geboren in Sri Lanka. Maar het bereiden van de hutspot leerde Mascha van Harry Bemelman. Hij was de eigenaar en chef-kok van Restaurant de Branderij en de Gaanderij, waar zij tijdens haar studententijd in de bediening werkte. Zijn hutspot was, aldus de eigenaresse van Passion Food, de allerlekkerste en nog steeds maakt zij het precies zoals hij dat deed, inmiddels wel met haar Passion Food twist uiteraard!

Hutspot
met Indiase invloeden

Recept van Passion Food

Ingrediënten (4 personen)

Voor de klapstuk
1 kg klapstuk van Slagerij van der Vooren (mijn favoriete slager), in 4 stukken
Bloem
2 uien, fijngesnipperd
2 tenen knoflook, fijngehakt
3 el versgeraspte gember
2 el gemalen komijn
3 el gemalen koriander
2 tl gemalen kurkuma
1-2 tl chilipoeder (hoeveelheid naar keuze)
2 el garam masala
250 ml runderbouillon
250 ml water
Zout en peper naar smaak

Voor de hutspot
1 kg kruimige aardappel, geschild en in stukken
6 kg peen, naar keuze in reepjes, blokjes of halve maantjes
4 kg ui, in halve ringen

Voor de garnituur
150 gr cashewnoten (rauw)
½ tl zout
½ tl kurkuma
1 el olie

Aan de slag
Verhit een stoofpan en voeg wat olie toe. Leg bloem in een schaal of kom en haal de stukken klapstuk er doorheen (je kan dit deel overslaan om het glutenvrij te maken). Bak de stukken klapstuk in delen mooi bruin en haal uit de pan. Bak vervolgens de uien eerst even aan tot lichtbruin en voeg dan de knoflook en gember toe.
Bak 1 minuut al doorscheppend mee en doe dan de gemalen specerijen erbij. Laat ongeveer 1 minuut meebakken tot de aroma's vrijkomen en voeg dan het vlees weer toe. Blus af met de runderbouillon en water en voeg wat zout en peper toe. Doe de deksel op de pan en stoof het vlees gaar op laag vuur (minimaal 3 uur). Het lekkerste wordt het als het overnacht kan staan. Breng indien nodig op smaak met zout en peper en eventueel wat citroensap.

Doe voor de hutspot de aardappel in een pan en vul deze met water totdat de aardappelen precies onder water staan en voeg voldoende zout toe of een groentebouillonblokje. Leg daarop de wortel en de ui en dek af met een deksel. Zet op het vuur en kook tot de aardappel gaar is. Giet eventueel een klein deel van het water af, maar niet alles en voeg melk en voldoende boter toe en stamp zo fijn of zo grof als je lekker vindt. Breng op smaak met zout en peper.

Verwarm de oven voor op 180°C. Meng de cashewnoten in een kom met de olie, zout en kurkuma en leg op een bakplaat met bakpapier. Rooster ze in de oven tot ze goudbruin zijn, ongeveer 6-8 minuten.

Serveer de hutspot met het klapstuk, voldoende jus en bestrooi het geheel met de cashewnoten.

3 OCTOBER GILDE

GROND- STRAAT- & RIOLERINGSWERKEN

AANNEMERSBEDRIJF
D. KOOLMOES
Akkerstraat 27 2351 SL Leiderdorp koolmoes@planet.nl
071 589 77 80 06 53 384 741 06 20 418 955

3 OCTOBER GILDE

architectenbureau

architectuur
stedenbouw
restauratie
interieur
advies

LAU
www.keeslau.nl

Brandt for Body and Mind

Martine Brandt
Stress-& burn-out coaching
Mindfulness & massage
Persoonlijke ontwikkeling
www.brandtforbodyandmind.nl
tel: 0612903715 of mail: info@brandtforbodyandmind.nl

het adres voor
Team coaching
Systemisch werk

al ruim 100 jaar een begrip in Leiden

witgoed
ijzerwaren
installaties
beveiliging
sleutelservice
koopmans verf
gereedschappen
bouwmaterialen
totaal verbouwing
tuingereedschappen

Hartwijk
SINDS 1919

www.hartwijk.nl
Lammermarkt 3 2312CK Leiden 071-5126627

Jilleba
glashandel
glas in lood

www.jilleba.nl

BUSINESS TO BUSINESS

koolmoes infra

3 OCTOBER GILDE

wenst u een fijn
3-oktober

www.koolmoes.nl

Kalfswang
met Leidse groenten

Recept van Koetshuis de Burcht

Aan de slag

Haal het overtollige vet van de kalfswang en verwijder de vliezen. Strooi peper en zout op de kalfswang en braad deze aan op hoog vuur. Haal de kalfswang uit de pan, en stoof in het braadboter de groenten aan. Voeg de tomatenpuree toe en en stoof de tomatenpuree even mee. Zo verliest hij zijn zuur. Blus het geheel af met rode wijn en kalfsfond.

Leg de kalfswang weer terug in de pan, breng aan de kook en laat het geheel 4 à 5 uur zachtjes stoven. Haal het vlees en de groente uit de pan en kook het vocht in tot een derde. Zet de wang terug op het vuur en voeg een beetje van het ingekookt vocht toe. Blijf de pan net zo lang bewegen tot het vocht om het vlees heen hangt.
Serveer de wang met Leidse groenten.

Kook de aardappelblokjes beetgaar in ongeveer 5 minuten, en spoel ze daarna koud. Bak de wortel, knolselderij en witte ui op een laag vuur beetgaar in de roomboter. Doe de koud gespoelde aardappelblokjes erbij en de gemalen komijnzaad, meng het door elkaar en breng op smaak met peper en zout. Serveer de Leidse groenten op een diep bord met de kalfswang.

Ingrediënten (4 personen)

800 gr kalfswang
2 witte uien, in stukken gesneden
100 gr knolselderij, in blokken gesneden
2 tenen knoflook, fijngesneden
300 ml rode wijn
300 ml kalfsfond
1 blikje tomatenpuree
150 gr boter
Zout
Zwarte peper uit de molen
Zout en peper op smaak

Voor de Leidse groenten:

600 gr aardappelblokjes
1 kg wortelblokjes
400 gr knolselderijblokjes
250 gr gesnipperde witte ui
60 gr roombter
Theelepel gemalen komijnzaad
Zout
Zwarte peper uit de molen

Pittige wortelsoep
met een Geusje

Recept van Mardi Fontanier, moeder van een commissaris bij de 3 October Vereeniging.

Heb je zin om iets anders op tafel te zetten dan hutspot, maar wil je wel lekker kokkerellen met de vertrouwde ingrediënten als wortel, ui en aardappel? Probeer dan eens dit leuke recept:

Ingrediënten (4 personen)

Ruim 500 gr winterwortel
2-3 aardappels
1-2 uien
Ongeveer 1 liter water
2-3 (groente-)bouillonblokjes
1 eetlepel Indiase rode currypasta
250 ml kokosmelk
300 gr half-om-halfgehakt
1 klein ei
2 eetlepels boter
4 Geusjes (het traditionele 3 oktober wittebrood)

Aan de slag

Snijd de uien in stukken (hoeft niet heel fijn, ze worden straks met de staafmixer fijn gemalen) en de wortels en aardappels in blokjes (schil of was ze eerst). Neem een pan met dikke bodem en fruit in de boter de ui langzaam, zodat deze glazig wordt. Voeg de wortel en aardappel toe, fruit 5 minuten mee. Voeg de curry toe, bak deze even mee. Voeg de kokosmelk toe, verwarm even mee. Voeg 1 liter water toe en laat 20 minuten pruttelen. Roer regelmatig zodat het geen kans krijgt om aan te branden.

Snijd, terwijl de soep staat te pruttelen, een kapje van de Geusjes af, bewaar deze. Hol de Geusjes uit (zorg ervoor dat er voldoende korst blijft zitten, dus niet te ver uithollen!), bewaar het uitgeholde brood (1/4 deel wordt gebruikt voor het gehakt).

Non-vega: kruid het gehakt naar smaak (peper en zout is voldoende) voeg 1/4 deel van het brood toe en het ei. Maak er balletjes van en braad ze even aan. (Voor de vega-versie laat je deze stap achterwege).
Vega: bak een deel van het brood in een scheut olie, tot het goudbruin is.

Pureer de soep met de staafmixer tot deze een mooie, gladde substantie heeft.
Non-vega: voeg daarna de gehaktballetjes toe en laat ze nog even meegaren.
Vega: vergeet bovenstaande stap.

Maak de soep naar wens op smaak met peper en zout. Verdeel de soep over de uitgeholde Geusjes (zet deze voor de zekerheid op een bord).
Vega: verdeel het gebakken brood over de al ingeschonken soep.

Veerkracht & vrijheid:

over duiven en uilen, hanen en zwanen

Voor de 3 October-quiz leek 'Veerkracht' een lastig thema, maar door even te associëren kwamen we via 'veren' terecht bij 'vogels'. Niet voor niets luidt het gezegde 'zo vrij als een vogel'. En in zekere zin heeft Leiden zijn vrijheid te danken aan vogels: de duiven van Willem Cornelisz. Speelman (1542-1616).

'Veerkracht', een mooi thema voor de viering van Leidens Ontzet 2021. De Leidenaars anno 1574 hadden veel veerkracht nodig na de ontberingen tijdens het beleg door de Spaanse troepen. Hongersnood en pest hadden diepe gaten geslagen in zowel de omvang van de bevolking als in het moreel. Maar de stad kwam er weer bovenop en bloeide kort daarna als nooit tevoren, mede door de komst van getalenteerde handwerkslieden en wetenschappers van verre windstreken.

Ook nu heeft de Leidse bevolking veerkracht nodig. De coronacrisis houdt ons in een ijzeren greep. Maar ook wij houden moed: op een gegeven moment leren we met het lastige virus te leven. Leidse vakmensen en wetenschappers helpen mee aan de ontwikkeling van geavanceerde detectieapparatuur, slimme software, vaccins en geneesmiddelen om ons tegen de pandemie te beschermen.

Van Duijvenbode

Van 'veerkracht' via 'veren' en 'vogels' naar de duifjes van Willem Cornelisz. Speelman. Deze Speelman – luitspeler en organist in de Pieterskerk – bood in september 1572 het stadsbestuur zijn duiven aan, omdat de stad hermetisch was afgesloten en normale communicatie met de buitenwereld onmogelijk was. Hongersnood en pest dreven de stad tot wanhoop: men overwoog zelfs overgave aan de Spaanse bevelhebber Valdez.

Dankzij de duiven konden de Leidse stadsbestuurders met de Prins van Oranje in Delft in contact blijven. Zonder de briefwisseling die volgde tussen de geuzen en het stadsbestuur, zou Leiden niet hebben geweten dat de redding nabij was. De stad hield daardoor nog even vol. De duiven van Willem Cornelisz. Speelman waren dus van groot belang voor Leidens Ontzet. Vier jaar later, op 3 october 1578, werd Speelman daarom het recht toegekend zich 'Van Duijvenbode' te noemen. Bovendien kreeg hij – als eerste burger in de Nederlanden – het recht om een familiewapen te voeren. Het originele wapenschild van de Van Duijvenbodes hangt nu in Museum De Lakenhal. Een kopie hangt op zijn oorspronkelijke plaats in de Pieterskerk.

Vind de vogels

Voor de quiz gaan we op zoek naar de plaats waar het wapenschild van Willem Cornelisz. (zie foto 1) nog meer te vinden is. En we gaan op zoek naar de talloze andere vogels die in de Leidse binnenstad in steen, hout, glas of metaal zijn afgebeeld. De opgave is de juiste plaats (in cijfers) bij de juiste plek (in letters) te plaatsen. Lastig? Als je ter plekke verder kijkt dan je neus lang is, kom je een heel eind!

Tip 1: Ga op zoek met het hele gezin. Kinderogen zien altijd meer!

Tip 2: Een beetje flauw, maar met Google Maps kom je ook een heel eind.

Win een rood-witpakket!

Mail de antwoorden naar **ikdoemee@3october.nl** o.v.v. naam en telefoonnummer. Inzenden kan tot en met 1 oktober 15.00 uur. Onder de inzenders met de meeste juiste antwoorden verloten we een rood-witpakket, zodat je geheel in stijl Leidens Ontzet kan gaan vieren.

We wensen iedereen een fijne en niet in het minst leerzame wandeling. Leiden is te mooi om aan al deze prachtige details voorbij te lopen.

Jos van den Broek

Koppel het plaatje aan de plek

- **A.** Aalmarkt, voorheen V&D
- **B.** Breestraat, Sociëteit Minerva
- **C.** Havenplein, Coffeeshop Groenewoud
- **D.** Hooglandse kerk
- **E.** Hooglandse kerkgracht, weeshuis (binnenplaats)
- **F.** Jan van Goyenkade 9, woonhuis
- **G.** Marekerk
- **H.** Middelweg 1, café
- **I.** Oude Rijn, Drukkerij Brill
- **J.** Pelikaanstraat, brug over Oude Singel
- **K.** Plantsoen, Singelpark
- **L.** Rapenburg 94, woonhuis
- **M.** Rapenburg 107, voormalige textielfabriek
- **N.** Stadhuis, aan de kant van het Stadhuisplein
- **O.** Stadhuis, aan de kant van het Trouwstraatje
- **P.** Stadhuis, naast de publieksingang
- **Q.** Steenstraat, Pannenkoekenhuys Oudt Leyden
- **R.** Witte Singel 1, Kantongerecht
- **S.** Zijlpoort

Resultaat

Als ondernemer steekt u veel tijd in uw bedrijf. Maar levert uw energie wel het gewenste resultaat op? Heeft u een goede balans tussen inspanning en inkomen? Wij ondersteunen u bij het bereiken van een sterke financiële basis, gekoppeld aan fiscaal advies. Zodat u zich bezighoudt met uw kernactiviteiten en het maximale overhoudt aan uw inspanningen. Dat noemen wij resultaat boeken.

Meer weten? Maak een afspraak. In een vrijblijvend gesprek bekijken we graag onze mogelijkheden voor uw onderneming.

VAN ARKEL WIGGERS accountants adviseurs

drs. J.E.C. van Arkel RA | M. Wiggers AA | J.E.C. van Arkel | mr. M. Breurkes-Bos

Schipholweg 121 • Postbus 3111 • 2301 DC Leiden • T. 071-568 06 21 • F. 071-523 63 56 • info@vawaccountants.nl

ONTZETtend goed!

TEEUWEN VERZEKERINGEN

De Sitterlaan 89 - 2313 TL Leiden - 071- 5149967
www.teeuwenverzekeringen.nl

HARING met het smaakvolste WITTEBROOD

Verhoog's BAKKERIJ SINDS 1924

Bevrijdingsplein 6
www.verhoog.com

The Hifi Studio, Number One | Korevaarstraat 2-E-F Leiden | www.number-one.nl

THE HIFI STUDIO
since 1982

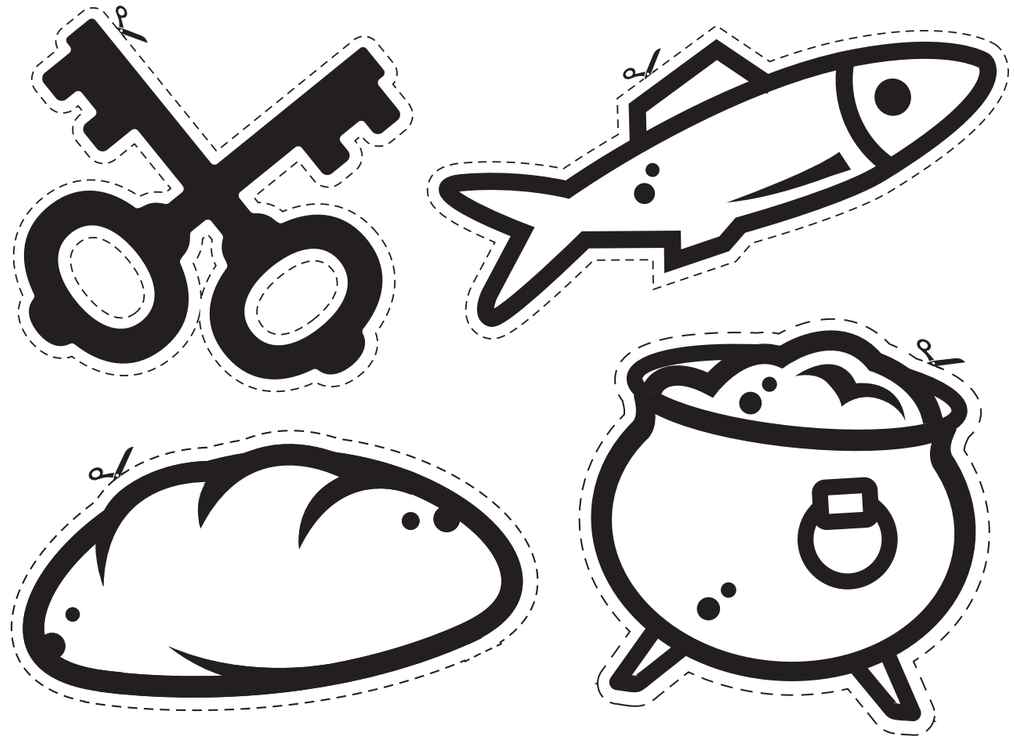

Je eigen 3 oktober feestmuts

in een, twee, drrrrrie stappen

Wat heb je nodig:
Kleurpotloden/stiften, groot vel rood papier, een schaar, nietmachine en lijm (uitwasbaar).

Stappenplan

1. Neem een strook papier van circa 10 cm breed en niet de uiteinden aan elkaar op maat van het hoofd.
2. Knip de Leidse sleutels, haring, het brood en de hutspot uit en kleur ze in. Of trek ze over op wit of gekleurd papier, zodat je er meer van kan maken.
3. Plak de Leidse sleutels, het brood, de hutspot of de haring op de strook. En tadáá jouw feestmuts is klaar om gezien te worden.

Maak een rood-witte ketting

met de sleutels van Leiden

Wat heb je nodig:
Rood papier, wit papier, liniaal, schaar, lijm (uitwasbaar), een nietmachine en plakband.

Stappenplan

1. Gebruik een liniaal en een schaar om stroken papier af te meten (2,5 bij 20 cm) en uit te knippen. Hoe meer strookjes, hoe langer je ketting wordt.
2. Knip de Leidse sleutels uit.
3. Plak, tape of niet de eindjes van de eerste strook aan elkaar om een lus te maken.
4. Steek de tweede strook door de lus en maak de uiteinden weer aan elkaar vast. Wissel rood en wit met elkaar af.
5. Als je ongeveer in het midden van je ketting bent: knip de Leidse sleutels uit en rijg die door het strookje. Maak daarna de uiteinden aan elkaar vast.
6. Ga daarna door met de andere helft van je ketting, tot je de gewenste lengte hebt bereikt.

En voor de Leidse sleutels geldt: zorg dat ze goed staan. Dus met de baarden (het stukje dat in het sleutelgat gaat) omhoog! Veel knutselplezier!

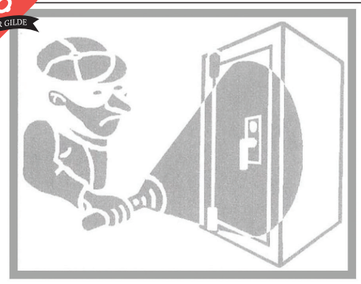

VOSKUIL

Slot en Sleutelspecialist
Kluizenhuis
Graveren

Het Voskuil team wenst u een goed Ontzet

Haarlemmerstraat 283-287
2312 DT Leiden
071- 5123817
info@hetkluizenhuis.nl
www.hetkluizenhuis.nl

ZIRKZEE
WONEN & SLAPEN

LEIDEN BEDANKT

Wanneer je dit leest, zijn de deuren van onze winkel waarschijnlijk al voorgoed gesloten. Maar we weten dat dit het meest gelezen drukwerk is van Leiden. Een goede plek dus om een buiging te maken naar al onze klanten en ambassadeurs. Gedurende 86 jaar steunden jullie ons met jullie keuze voor kwaliteit en vertrouwen in ons vakmanschap.

Woorrrrdzoeker

H	U	T	S	P	O	T	J	Y	E	V	T	Z	H
Y	G	S	V	O	G	L	S	E	O	T	P	A	T
Q	L	P	O	U	E	A	W	G	Q	C	Q	N	E
L	T	A	G	N	U	A	L	W	Y	T	G	E	F
G	P	N	B	N	S	R	O	T	C	E	G	L	W
D	Y	J	Y	E	J	O	W	L	L	C	T	L	P
S	O	A	U	Z	E	K	U	E	S	I	S	O	P
J	P	A	W	U	C	I	B	S	R	V	E	B	Q
Y	T	R	T	E	H	N	B	P	L	K	E	E	U
T	O	D	Q	G	G	I	X	E	M	T	F	I	R
S	C	E	O	P	N	M	N	E	I	S	T	L	P
E	H	N	S	V	A	S	I	M	R	E	K	O	S
P	T	Z	I	G	N	I	K	N	E	D	R	E	H
M	A	Y	O	V	G	N	I	R	A	H	S	S	F

BELEG | GEUZEN | HUTSPOT | OLIEBOLLEN | SPANJAARDEN
FEEST | HARING | KERMIS | OPTOCHT | TAPTOE | GEUSJE
HERDENKING | MINIKORAAL | PEST | VUURWERK

Braintraining

Quiz vragen

Antwoorden:
1. Hutspot 2. Cornelis Joppenszoon 3. Haring en witbrood 4. Burgemeester van der Werf 5. 1574

Test hoe goed jouw kennis is over Leidens Ontzet:

1. Wat eten we altijd met Leidens Ontzet?
2. Wie vond de pot met wortelen, uien, vlees en pastinaken bij de Lammenschans?
3. Wat brachten de geuzen mee voor de Leidenaren?
4. Wie was de burgemeester tijdens het ontzet van Leiden?
5. In welk jaar werd Leiden ontzet?

Het verhaal van die vette fissa op 3 OKTOBER

Ik ga jullie een tantoe sappig verhaal vertellen over waarom we elk jaar op 3 oktober een vette fissa vieren.

Het verhaal begin in een tijd dat het er kaulo slecht aan toe ging in 071, in de 16e eeuw. Vet lang geleden dus.

Nederland had tussen 1568 en 1648 een zieke fittie met Spanje die wel 80 jaar duurde! De Spaanse koning Filips II was de baas over Nederland, maar veel Nederlandse steden vonden dat niet zo chill en lagen dwars. Filips stuurde de hertog van Alva naar Nederland om de boel even te fixen.

In het begin vond Leiden dat wel flex, tot die dude van Alva besloot dat je niet meer zelf mocht kiezen in welke god je wilde geloven. De stad kiest in 1572 partij voor Willem van Oranje en zijn watergeuzen. Die Willem en zijn matties pikten het niet langer: de Spanjaarden moesten weg zodat Nederland weer zelf de baas kon worden in het land.

Eerst ging Alva orde op zaken stellen in Alkmaar. "No way", dachten die Alkmaarders, "jullie komen er niet in". Dus ging Alva het maar in Leiden proberen. Hij kon het niet alleen af, dus hij nam zijn gappie Valdez met zijn leger mee. Dat was eind oktober 1573.

Hij zette de hele stad in lockdown. Niemand mocht er meer in of uit, zodat de Leidenaren niks meer te chappen hadden. "Dat zal ze leren", dacht-ie, maar hij kwam van een koude kermis thuis. Na vier maanden hadden die Leidenaren zich nog steeds niet overgegeven. En Valdez moest naar een ander klusje op de Mokerhei.

Het einde van die lockdown werd natuurlijk met een dikke party gevierd, maar echt lang duurde die vrijheid niet. Want op 26 mei kwamen de Spanjaarden terug en dit keer hadden ze 5.000 gasten meegenomen die de stad omsingelden. Daar had Leiden even niet op gerekend. Er waren weinig voorraden en Picnic bestond nog niet. Ook hadden de Leidenaren niet genoeg wapens om terug te vechten. En het stadsbestuur was zo stom geweest om de schansen, die de Spanjaarden het jaar daarvoor hadden achtergelaten, niet te slopen. Vet dom, hè? Die Valdez had dus een makkie en de Leidenaren zaten weer als ratten in de val.

Het eten en drinken wat er in de stad was, ging op rantsoen. Dat betekent dat iedereen elke dag maar een klein beetje te chappen en te tappen kreeg. Vet skeer zo'n rammelende maag, maar daardoor hielden die Leidenaren het wel mooi lang vol. Maar in augustus 1574 waren ze er echt klaar mee. Sommigen hadden zo'n honger dat ze zelfs overliepen naar de Spanjaarden. Die snitchers noemden ze 'glippers'. Die paasten info door aan de vijand.

De Leidse bevolking werd vet chagrijnig en pikte het niet langer. Burgemeester Pieter van der Werf houdt een spoedvergadering op het stadhuis. Als hij naar buiten komt, houdt hij een persco: 'Ik ga toch wel een keer dood, dus als jullie zo'n honger hebben, eet mij dan maar op'. Een ziek relaxed gebaar natuurlijk, maar dat ging die Leidenaren ook wat te ver.

Valdez, die Spaanse dude weet je wel, die voor de stadspoorten ligt met zijn matties, die denkt: "Ik ga dit winnen, die Leidenaren houden dit nooit lang meer vol". Maar zijn chickie Magdalena Moons uit 070, die houdt hem tegen. Haar vrienden en familie wonen in 071 en ze wil natuurlijk niet dat daar iets ergs mee gebeurt. Ze belooft dat ze met Valdez gaat trouwen als hij de stad nog even met rust laat.

Ondertussen hebben Willem en de watergeuzen een plan. Ze slopen de dijken en laten de hele boel rondom de stad onder water lopen. Zo kunnen ze naar de stadspoorten varen en de aanval openen op de Spanjaarden. Het duurt even, maar begin oktober gaat het tantoe hard regenen en stroomt het water richting Leiden. Vette paniek bij de Spanjaarden, want die kunnen niet zwemmen en ze zien een fittie met de geuzen niet zitten. Dus die peren 'm.

's Ochtends vroeg op 3 oktober gaat een kleine dude, Cornelis Joppensz, op onderzoek uit. Hij scant de omgeving van de Lammenschans en ziet dat de Spanjaarden pleite zijn. Er staat nog wel een pannetje op het vuur met wortelen, uien, vlees en pastinaken. Bij ons beter bekend als hutspot.

De geuzen varen ondertussen de stad binnen met boten vol haring en wittebrood. De Leidenaren zijn weer happy. Het ontzet is een feit: 071 is bevrijd!

En daarom vieren we elk jaar op 3 oktober Leidens Ontzet.

THE END!

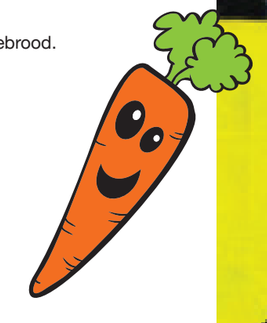

Woordenlijst voor de papa's en de mama's

tantoe	heel, veel	**mattie**	vriend
vet	cool, mooi, chill	**gappie**	vriend
fissa	feest	**chappen**	eten
kaulo	heel erg	**tappen**	drinken
fittie	ruzie	**skeer**	armoedig
chill	goed, fijn	**snitcher**	verrader
flex	tof, okee	**chickie**	meisje
dude	gast, jongen, kerel		

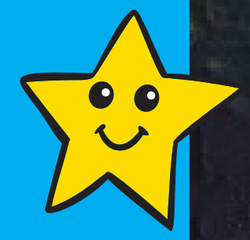

Help je mee alle Leidse sleutels te vinden?

Kleurplaat